Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 1981

E. P. Berger

Landbouw-Economisch Instituut, Sectie Bosbouw

De sectie Bosbouw van het Landbouw-Economisch Instituut berekent sinds 1975 jaarlijks de bedrijfsuitkomsten van de Nederlandse particuliere bosbouw op basis van een representatieve steekproef van 91 particuliere bosbedrijven. De voorlopige uitkomsten over 1981 zijn kort geleden ter beschikking gekomen. Vooruitlopend op de publikatie van het rapport wordt in dit artikel een beknopt overzicht gegeven van enkele resultaten.

Tabel 1 geeft voor de periode 1979 t/m 1981 een overzicht van deze landelijk gemiddelde financiële resultaten. Hieruit blijkt dat het gemiddeld berekende negatieve bedrijfsresultaat in 1981 wederom is gedaald, en wel tot *f* 71,– per ha. Dit bedrag is echter inclusief de opbrengst voor ontvangen jachthuren ad *f* 20,– per ha, hetgeen dit jaar voor het eerst in de exploitatierekening is verwerkt. Zonder deze jachtopbrengsten zouden de negatieve bedrijfsresultaten voor de jaren 1979 t/m 1981 resp. *f* 124,–, *f* 98,– en *f* 91,– gemiddeld per ha zijn geweest. Ook dan blijkt het behaalde bedrijfsresultaat weer minder negatief te zijn geweest. Deze relatieve verbetering van het gemiddelde be-

Tabel 1 Bedrijfsresultaten van het Nederlandse particuliere bosbezit groter dan 50 ha in guldens gemiddeld per ha van 91 steekproefbedrijven over 1979 (23.242 ha), over 1980 (23.348 ha) en over 1981 (23.376 ha).

	1979	1980	1981
Arbeidskosten:			
loon eigen pers.	112	128	137
loon WV-regeling	56	48	44
div. berekende lonen	30	30	30
	198	206	211
Werk door derden	43	42	63
Werktuigkosten	29	33	34
Grond- en hulpstoffen:			
zaad en plantsoen	18	14	15
mest + bestrijd.midd.	2	2	2
overige materialen	2	2	1
	22	18	18
Subtotaal	292	299	326
Bosbedrijfsgebouwen	2	3	3
Grond en houtopstand:			
watersch. lasten	21	22	25
heffing Bosschap	3	3	3
bosbrandverzekering	4	4	4
	28	29	32
Beheer, leiding en toezicht:			
eigen beheerspers.	53	55	57
beheer door derden	35	38	41
berek. salar. eigenaar	17	19	19
afschr. + rente beh.plan	9	9	10
overige beheerskosten	3	3	4
	117	124	131
Overige bedrijfskosten	4	4	5
Totaal kosten	443	459	497

	1979	1980	1981
Houtopbrengsten:			
op stam: dunning	37	42	50
eindkap	19	34	39
brandsch.	1	1	0
	57	77	89
geveld: dunning	31	51	64
eindkap	8	13	8
	39	64	72
totaal houtopbrengsten	96	141	161
Overige bedrijfsopbrengsten:			
kerstbomen/groen	10	10	9
recreatie	14	15	9
overige	2	3	2
	26	28	20
Subsidies en bijdragen:			
bosbijdrageregeling	87	88	87
onrend. werkz. (75%)	19	30	54
(her)bebossing	21	15	27
W.S.W.-regeling	5	4	7
WV-regeling	49	41	35
overige	1	2	3
	182	180	213
Incidentele opbrengsten	15	12	12
Jachthuren			20
Negatief bedrijfsres.	124	98	71
Totaal	443	443	497

Tabel 2 Spreiding in de bedrijfsresultaten voor de periode 1979 t/m 1981.

	1979		1980		1981	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Positief bedrijfsresultaat (gld/ha):						
0-100	8	9	13	14	20	22
100-200	4	4	6	7	10	11
200-400	3	4	3	3	4	3
400 en meer	1	1	0	0	1	1
Aantal bedrijven	16	18	22	24	35	38
Negatief bedrijfsresultaat (gld/ha):						
0-100	27	30	31	34	23	25
100-200	25	27	16	18	15	17
200-400	15	17	14	15	8	9
400-600	4	4	6	7	9	10
600 en meer	4	4	2	2	1	1
Aantal bedrijven	75	82	69	76	56	62
Totaal aantal bedrijven	91	100	91	100	91	100

drijfsresultaat is voornamelijk het gevolg geweest van een verdere stijging van de per ha ontvangen houtopbrengsten. Weliswaar is ook het bedrag gestegen van de ontvangen overheidssubsidies en -bijdragen (vooral de subsidies voor onrendabele werkzaamheden en herbebossing), maar hier staan gemaakte kosten tegenover. Als geheel zijn de exploitatiekosten iets minder gestegen dan de opbrengsten. Overigens is geen beloning in rekening gebracht voor het in grond en houtopstand geïnvesteerde vermogen.

Tussen de bedrijven onderling doen zich grote verschillen voor in de gerealiseerde bedrijfsresultaten. Tabel 2 geeft voor de periode 1979 t/m 1981 een inzicht in de spreiding. In 1981 behaalde 38% van alle bedrijven een positief bedrijfsresultaat, terwijl dit voor de jaren 1980 en 1979 resp. 24% en 18% is geweest. Een groot deel van de verliesgevende bedrijven heeft overigens een negatief bedrijfsresultaat van minder dan *f* 100,– per ha.

Bij de particuliere bosbezittingen voorziet het bos naast de houtproducerende functie tevens gelijktijdig in een aantal andere functies als recreatie, natuur- en milieubehoud, landschapsschoon, etc. Deze collectieve functies zijn niet commercieel-exploiteerbaar en tot op heden niet in geld kwantificeerbaar. Als beloning van deze functies kan arbitrair een gedeelte van de ontvangen subsidies en bijdragen van de overheid worden gesteld die niet rechtstreeks zijn gericht op het bevorderen van de houtproduktie. Uit een globale taxatie blijkt voor 1981 dat tenminste ca. 70% van de overheidssubsidies en -bijdragen zijn bestemd voor de verbetering van de structuur van de bosopstanden en het voldoen aan wettelijke verplichtingen als de herplantplicht. Maximaal 30% van de ontvangen subsidies en bijdragen mogen dus worden beschouwd als een arbitraire beloning ter voorziening in de collectieve behoeften. Daarbij bestaat geen enkele zekerheid of deze beloning overeenkomt met de maatschappelijke waarde van deze functies.

Commentaar

Bos en energie, hout en energie

Het juli-augustusnummer van ons tijdschrift, onder de gastredactie van ir. J. Verkoren, gewijd aan het thema "Bos en energie", is goed ontvangen. Jhr. de Brauw van de BMD sprak er officieel (oktober-nummer, pag. 345) en officieus zijn waardering voor uit en hoopte dat ook andere maatschappelijke groepen zo hun eigen energiegebruik en produktie eens kritisch onder de loupe zouden nemen. In de rapportage van de BMD zal naar een aantal artikelen uit het themanummer verwezen worden. Sommige lezers zullen zich uit het nummer vooral nog het concluderende hoofdstuk herinneren waarin Van der Meiden een wat koude economische douche stortte over de eerder wel gewekte hoop dat het hout een echte bijdrage aan de energievoorziening zou kunnen leveren.

Voor die lezers zal de officiële waardering misschien de indruk geven dat het themanummer en zijn onderwerp nu waardig zijn bijgezet. Voor de dagbladpers was het onderwerp kennelijk te moeilijk, getuige de Apeldoornse krant die de boodschap van het nummer meende te kunnen samenvatten in de kop "Hout stoken spaart 13 gulden per uur" – terwijl die ƒ 13,– betrekking had op de verdiensten of vergoeding die (in het speciale rekenvoorbeeld van pag. 230) een houtstoker zich kan toerekenen voor elk werkuur nodig voor het oogsten van het benodigde hout en voor het onderhoud van de houtwal. Naast een CAO-loon van ƒ 16,– is dat niet zo gek, maar met branduren van de kachel heeft het niets uit te staan.

Het onderwerp "bosbouw en energie" blijft in al zijn vertakkingen echter zeer actueel, en het is daarom goed op drie recente publikaties de aandacht te vestigen.

De houtwal

De heel realistische Stichting Centrum Landbouw en Milieu heeft al in april 1982 uitgegeven: "De houtwal als mogelijke bron van inkomsten: oriënterend onderzoek naar de economische gebruiksmogelijkheden van kleine houtopstanden op het boerenbedrijf", als resultaat van een studie waar ook het Staatsbosbeheer bij betrokken was. Het is een interessante publikatie geworden die veel gegevens verstrekt, en rekenvoorbeelden geeft voor sterk uiteenlopende situaties. Zo blijkt dat daar waar geen aardgasaansluiting is (en dat zouden op het platteland nog wel minstens 150.000 huishoudens zijn) het stoken van hout economisch interessant is, en dat daar zelfs de aanplant van houtwallen voor dit doel aantrekkelijk kan worden! Van de overheid wordt daarom een stimulerend beleid gevraagd. Van deze goed geargumenteerde verlangens citeren we slechts de twee laatste:

– "Bijdragen van gasbedrijven in de aanschafkosten van een houtkachel voor huishoudens zonder aardgasaansluiting;

– Ruimere subsidiemogelijkheden voor houtwallen in de vorm van onderhoudsovereenkomsten. Reeds bescheiden bijdragen van ƒ 1,–/jaar per meter houtwal zullen exploitatie in veel gevallen zeer aantrekkelijk kunnen maken. Als overheidsbijdragen voor natuur en landschapsbehoud érgens effectief zijn, dan lijkt dat hier het geval."

De houtkachel

De bovengenoemde brochure en het nummer van ons eigen Bosbouwtijdschrift hebben veel gemeen: beide beperken zich bewust tot het onderwerp: *bos* en energie, en tot het "officiële circuit" van analyse, statistiek, economische berekeningen, conclusies, beleidsaanbevelingen. Zodra we echter de houtkachel in het middelpunt stellen, verschuift het perspectief heel wezenlijk. Ten eerste gaat het dan om *hout* en energie, en daarbij speelt niet alleen de 1 miljoen m³ hout die Nederland zelf produceert, maar ook de zeker tienvoudige hoeveelheid die we importeren. Aanzienlijke delen daarvan komen te eniger tijd als brandhout beschikbaar in de vorm van houtafval, andere na eenmalig of zelfs meermalig gebruik, soms pas na vele jaren in de vorm van oud bouwhout, oud fust of meubel, afbraakhout etc. Als dat geconcentreerd ter beschikking komt kan er soms een grotere, efficiënte houtoven op gestookt worden; het verspreid en incidenteel beschikbare materiaal wordt echter met graagte in de privé-houtkachel opgestookt. Voor de houtkachel en zijn eigenaar maakt het immers geen verschil of zijn brandstof op eigen of andermans territoor in Nederland is geteeld, of dat het is geïmporteerd. Vanuit zijn gezichtspunt zijn dit elkaar geheel vervangende materialen.

Ten tweede, en dat is van nog meer belang, gaat het bij de houtstoker om de concrete handelwijze van de consument of burger, en voor hem zijn economische overwegingen slechts één van de vele het gedrag bepalende factoren. Men moet nu uitdrukkelijk constateren dat de houtkachel populair is, getuige de enorme verkoopcijfers. Het stoken van hout is daarmee voor velen een deel van de vrijetijdsbesteding geworden. Juister gezegd, het is terecht gekomen in de sfeer van de zelfverzorging. Het brengt de houtstoker in het gezelschap van de volkstuinder, de sportvisser en de jager, bij wie de vergelijking met CAO-lonen ook nooit gemaakt wordt. Het is gewoon tactloos om aan een volkstuinder te vragen wat de kostenstructuur van zijn

mooie krop sla is, of om tegen een jager te zeggen dat haas in de supermarkt goedkoper is, vooral als je zijn aan de haas gespendeerde werkuren tegen CAO-tarief meerekent en zijn jachtlaarzen in vijf jaar afschrijft. In de subjectieve economie van de zelfverzorger worden de uren nauwelijks geteld, er is wel een tevreden gevoel van zelf doen, van onafhankelijk zijn van de ingewikkelde maatschappij, en trots op het eindresultaat. Een houtstoker zal daarom zeker gevoelig zijn voor het argument dat een houtkachel een veel groter rendement geeft van zijn zelf gesjouwde en gekloofde hout dan een open haard. Zowel privé als nationaal levert dit dan ook wel degelijk een besparing aan kubieke meters gas op. Het zou interessant zijn te weten hoeveel, maar dat is niet eenvoudig te achterhalen.

Rook en houthonger

Er zijn twee mogelijke nadelige neveneffecten van de houtstokerij te noemen: luchtverontreiniging en de toegenomen kapwoede.

Over de verontreinigende effecten van houtkachels en allesbranders gaat een publikatie van drs. P. A. Okken: Milieu-effecten van allesbranders en open haarden (november 1982), die trouwens ook andere interessante informatie over houtkachels etc. levert. De hoofdconclusie is dat het stoken van hout per geleverde hoeveelheid warmte evenveel luchtverontreiniging produceert als kolen; het verbranden van huisvuil of van geverfd, geïmpregneerd hout meer dan van luchtdroog "natuur-hout". Per geleverde hoeveelheid warmte geeft een open haard meer luchtverontreiniging dan een allesbrander – maar wie verwarmt er zijn huis met een open haard? Allesbranders en open haarden zouden niet gesubsidieerd moeten worden – worden ze dat dan? Een smeulend vuur geeft meer rook dan een heet vuur, maar dat wisten we al. Het is een degelijk rapport dat ook ingaat op het aantal ongevallen bij de houtkap en een statistiek geeft van schoorsteenbranden.

Het lijkt redelijk om aan te nemen dat het stoken van afval vaak problemen geeft, en ook wel het massaal stoken van kolen en hout in bevolkingsconcentraties, zie Londen. Maar je vraagt je wel af of de schadelijke effecten van het meer verspreid of incidenteel verbranden van gewoon hout niet overtrokken worden. Tenslotte is de mens al gedurende honderdduizenden jaren (om precies te zijn: al sinds het moment dat Prometheus het vuur bij de goden stal om het aan de mens te geven) geëxponeerd geweest aan houtrook, zowel in de vrije lucht als in zijn grotten, tenten, hutten en huizen. De schoorsteen is pas een recente uitvinding van de mensheid. Genotypen die niet tegen houtrook kunnen zouden al lang verdwenen moeten zijn.

Dan de kap- en sprokkelwoede, die tot een ernstig bedreigende factor voor bos en landschap kan uitgroeien. De houthonger leidt volgens de krant al geregeld tot echte diefstal van hout en bomen uit bos en beplantingen. Hij bedreigt ook holle en andere decoratief stervende bomen, waarvan het opruimen vroeger alleen maar geld zou kosten en die nu op z'n minst gratis en schoon opgeruimd worden door een dankbare liefhebber of handelaar.

Kritisch Bosbeheer is hier terecht ingesprongen met een mooi uitgevoerde brochure: "Sprokkelen of houtroof? mogelijkheden voor publiekrechtelijke regeling". Hierin wordt vooreerst uiteengezet waarom dood hout vóór de biologie en de natuurwaarde van het bos van groot belang kan zijn. Daarmee geeft het een voorschotje op het nog te verschijnen themanummer van ons eigen tijdschrift, dat zal gaan over "de rol van dood hout in het bos". Dan geeft de brochure suggesties en voorbeelden voor een gemeentelijk sprokkelverbod – waar dan desgewenst uitzonderingen op gemaakt kunnen worden en waarmee het sprokkelen en "sprokkelen" wat beter in de hand gehouden kan worden. Het lijkt een goed initiatief, al is daarmee het laatste woord over sprokkelen nog niet gezegd.

De conclusie moet zijn: de houtkachel is onder ons; hij zal ons nog wel het nodige te stellen geven, maar hij draagt zeker bij tot wat in de ambtelijke stukken heet "de brandstofdiversificatie" en de besparing op fossiele brandstoffen. Maar wie leert de leek hoe hij veilig om moet gaan met die levensgevaarlijke motorzaag?

H. M. Heybroek

Besproken werden:

– Bosbouw en energie. Themanummer van het Nederlands Bosbouwtijdschrift, juli/augustus 1982. 100 p. Voor *f* 10,50 + *f* 3,– (porto) te bestellen bij KNBV, Oosterbeek, giro 908488.

– Ommeren, J. W. A. van, en anderen. 1982. De houtwal als mogelijke bron van inkomsten. Oriënterend onderzoek naar de ekonomische gebruiksmogelijkheden van kleine houtopstanden op het boerenbedrijf. Stichting Centrum Landbouw en Milieu, Utrecht. 74 p. Te verkrijgen voor *f* 13,50 (incl. porto) op giro 4204713 t.n.v. die Stichting; vermeld: Rapport Houtwallen.

– Okken, drs. P. A. 1982. Milieueffecten van allesbranders en open haarden. Geen vuur zonder rook. Milieukundig Studiecentrum Groningen. 106 p. tel. 050-117736/117788. Geen prijs vermeld.

– Cosijn, R. en L. Berris. 1982. Sprokkelen of houtroof? Mogelijkheden voor een publiekrechtelijke regeling. 24 p. Te verkrijgen voor *f* 7,50 op giro 3896353 t.n.v. Stichting Kritisch Bosbeheer te Boxtel; vermeld: Sprokkelnota.